

Warszawa, 5 IX 2025

o. dr hab. Michał Legan

Wydział Nauk o Komunikacji

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej

Autor pracy:

Mgr Maria Rzepecka

Tytuł:

Media strumieniowe i ich serialowy przekaz jako czynnik wpływu na wiedzę i postawy w zakresie problemów psychologicznych przedstawicieli pokoleń cyfrowych

Promotor:

dr hab. Marcin Szewczyk, prof. WSiLiZ

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie

Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej

Rzeszów 2025

1. Wprowadzenie

Dysertacja autorstwa mgr Marii Rzepeckiej lokuje się na styku trzech komplementarnych obszarów badawczych: nauki o mediach, psychologii oraz zdrowia publicznego. Należy podkreślić, że niniejsza recenzja odnosić się będzie w części merytorycznej wyłącznie do aspektów komunikacyjnych i medioznawczych zawartych w rozprawie (ze względu na moją specjalizację naukową i niedostatek kompetencji w dziedzinie psychologii), zaś do całości w części odnoszącej się do metodologii pracy.

Konstrukcja teoretyczno-metodologiczna pracy odzwierciedla współczesne tendencje w badaniach interdyscyplinarnych, w których łączenie odmiennych perspektyw pozwala na formułowanie bardziej złożonych i wielowymiarowych wniosków. Zaproponowana w dysertacji rama analityczna umożliwia rekonstrukcję i interpretację mechanizmów, poprzez

które media – w szczególności formaty serialowe dostępne w modelu telewizji strumieniowej – uczestniczą w procesie kształtowania wiedzy, postaw oraz przekonań dotyczących zdrowia psychicznego.

Centralnym punktem prowadzonych analiz jest systematyczne scharakteryzowanie dyskursu medialnego na temat problemów natury psychologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów ich narracyjnego ujmowania, wartościowania i kodowania w ramach audiowizualnych opowieści. Badania te odwołują się zarówno do ustaleń teorii komunikacji masowej jak i do modeli psychologii społecznej opisujących procesy internalizacji norm, modelowania zachowań oraz kształtowania postaw.

Praca stawia także pytanie o potencjalny wpływ serialowych reprezentacji zdrowia psychicznego na postawy i praktyki młodych odbiorców, analizując to zagadnienie w perspektywie zarówno poznawczej jak i afektywno-behawioralnej. Odpowiedź na to pytanie ma znaczenie nie tylko poznawcze, lecz także aplikacyjne – wyniki badań mogą posłużyć do projektowania i wdrażania skutecznych strategii edukacji zdrowotnej, które wykorzystują narzędzia kultury popularnej do podnoszenia poziomu wiedzy, świadomości oraz wrażliwości społecznej w zakresie zdrowia psychicznego. W ten sposób ta ważna dysertacja wpisuje się w nurt badań ukierunkowanych na integrację wiedzy akademickiej z praktyką społeczną, stanowiąc wkład w rozwój zarówno refleksji medioznawczej, jak i działań na rzecz zdrowia publicznego.

Punktem wyjścia badań jest analiza dyskursu medialnego dotyczącego problemów psychologicznych, z naciskiem na narracyjne strategie przedstawiania zaburzeń psychicznych, procesów terapeutycznych oraz wyzwań zdrowia psychicznego w kontekście życia codziennego bohaterów seriali. Analiza ta odwołuje się do ustaleń teorii komunikowania masowego, takich jak agenda-setting wskazującej na rolę mediów w hierarchizowaniu tematów społecznych; framing theory opisującej sposoby nadawania znaczeń wydarzeniom i zjawiskom; oraz cultivation theory badającej długoterminowy wpływ przekazów medialnych na percepcję rzeczywistości.

Z perspektywy psychologicznej, praca wykorzystuje m.in. social cognitive theory, która akcentuje znaczenie modelowania zachowań poprzez obserwację medialnych wzorców, oraz koncepcje internalizacji norm i postaw w ramach theory of planned behavior. Odwołania te pozwalają uchwycić zarówno poznawcze, jak i afektywno-behawioralne mechanizmy wpływu mediów.

Badania prowadzone w ramach dysertacji stawiają kluczowe pytanie: w jaki sposób serialowe reprezentacje problemów psychologicznych wpływają na postawy, przekonania i potencjalne

zachowania młodych odbiorców? Odpowiedź na to pytanie ma istotne znaczenie nie tylko dla teorii medioznawczych, lecz również dla praktyki edukacji zdrowotnej. Wyniki pracy mogą zostać wykorzystane do projektowania kampanii społecznych i strategii komunikacyjnych zgodnych z zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, 2022) w zakresie promocji zdrowia psychicznego. Wykorzystanie narracji audiowizualnych jako narzędzia edukacji zdrowotnej może przyczynić się do podnoszenia poziomu świadomości, redukcji stygmatyzacji zaburzeń psychicznych oraz promowania postaw prozdrowotnych wśród młodszych pokoleń.

Tym samym dysertacja stanowi istotny wkład zarówno w rozwój badań medioznawczych nad reprezentacjami zdrowia psychicznego jak i w praktyczne działania z zakresu zdrowia publicznego, łącząc wiedzę teoretyczną z wymiarem aplikacyjnym.

2. Wartość naukowa rozprawy

Rynek mediów strumieniowych, obejmujący platformy umożliwiające transmisję treści audiowizualnych w czasie rzeczywistym, odnotowuje w ostatnich latach systematyczny wzrost popularności. Chociaż zjawisko to rozwijało się już wcześniej, jego intensyfikacja stała się szczególnie widoczna w okresie pandemii COVID-19, kiedy wprowadzone ograniczenia sanitarne, redukcja kontaktów bezpośrednich oraz zwiększone zapotrzebowanie na zdalny dostęp do treści rozrywkowych, edukacyjnych i informacyjnych znacząco zwiększyły liczbę użytkowników usług streamingowych.

Na szczególną uwagę zasługują w tym kontekście przedstawiciele tzw. „cyfrowych tubylców” (*digital natives*), czyli pokoleń, które dorastały w środowisku nasyconym technologią cyfrową. Są to osoby wchodzące w dorosłość, posiadające rozwinięte kompetencje cyfrowe i kształtujące swoją tożsamość poznawczą, społeczną oraz kulturową w ścisłej interakcji z mediami cyfrowymi. Platformy streamingowe pełnią w ich życiu wieloaspektową rolę – stanowią zarówno źródło informacji, jak i przestrzeń kształtowania opinii, postaw oraz wiedzy o zjawiskach społecznych, w tym o kwestiach związanych ze zdrowiem psychicznym.

Aktualność podjętej problematyki znajduje uzasadnienie w kontekście globalnych procesów społeczno-technologicznych. Postępująca globalizacja, przyspieszona cyfryzacja życia codziennego oraz dynamiczny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych prowadzą do powstawania zjawisk o bezprecedensowej skali i złożoności, które ulegają stałym przeobrażeniom.

Analiza wpływu mediów strumieniowych na zdrowie psychiczne młodych dorosłych wnosi nie tylko istotny wkład w rozumienie mechanizmów funkcjonowania jednostki w środowisku cyfrowym, ale także poszerza dyskusję nad społeczną odpowiedzialnością dostawców treści cyfrowych, których rola w kształtowaniu postaw i zachowań odbiorców staje się coraz bardziej znacząca.

3. Wartość merytoryczna rozprawy

Rozprawa opatrzona została wstępem, który śmiało nazwać można erudycyjnym i podzielona została na sześć rozdziałów, z których każdy pełni określoną funkcję w procesie badawczym oraz w całościowej konstrukcji argumentacji. Strukturę pracy zaplanowano w taki sposób, aby stopniowo przechodzić od ujęcia teoretycznego i koncepcyjnego do części empirycznej oraz analitycznej. W pierwszej kolejności dokonano zdefiniowania i operacjonalizacji pojęcia dyskursu medialnego w kontekście problematyki psychologicznej, a następnie przedstawiono założenia metodologiczne, które umożliwiły przeprowadzenie systematycznej analizy.

Przedmiotem badania jest dyskurs mediów w odniesieniu do zagadnień zdrowia psychicznego, obecny w treściach fabularnych wybranych seriali dostępnych w serwisach streamingowych. Analizie poddano zarówno sposób konstruowania przekazów narracyjnych, dotyczących problemów psychologicznych, jak i potencjalny wpływ tych treści na poziom wiedzy, percepcję oraz postawy młodych odbiorców wobec kwestii związanych ze zdrowiem psychicznym.

Dobór próby badawczej oparto na wieloetapowym procesie selekcji. W pierwszym etapie uwzględniono pozycje uzyskiwane przez seriale w rankingach publikowanych przez opiniotwórcze portale filmowe oraz rekomendacje zamieszczane na forach internetowych. W kolejnym etapie jako kryterium włączające przyjęto platformę streamingową, na której dana produkcja była dostępna, co pozwoliło na zachowanie spójności kontekstu dystrybucji. Ostatecznie do analizy zakwalifikowano wszystkie odcinki jednego, wybranego sezonu każdej z wytypowanych produkcji, co umożliwiło przeprowadzenie szczegółowego i porównawczego studium materiału.

W drugiej dekadzie XXI wieku seriale młodzieżowe dystrybuowane za pośrednictwem platform telewizji strumieniowej ugruntowały swoją pozycję jako znaczący komponent kultury medialnej młodego pokolenia. Stanowią one nie tylko źródło rozrywki, lecz także istotny kanał transmisji treści wpływających na wiedzę, świadomość i postawy odbiorców wobec szeroko rozumianych zagadnień psychologicznych. Analizowane produkcje w coraz większym stopniu prezentują złożone portrety bohaterów zmagających się z różnorodnymi trudnościami natury

psychicznej – od problemów adaptacyjnych i rozwojowych, będących częścią uniwersalnego doświadczenia ludzkiego, po zaburzenia wymagające interwencji specjalistycznej, w tym zaburzenia psychotyczne, behawioralne oraz emocjonalne. Narracje te ukazują również rozmaite strategie radzenia sobie z takimi wyzwaniami – zarówno o charakterze konstruktywnym, sprzyjającym procesom zdrowienia i rozwoju, jak i destrukcyjnym, mogącym pogłębiać kryzys jednostki.

Warto podkreślić, że mimo zindywidualizowanego charakteru konsumpcji treści w środowisku streamingu, seriale te zyskują wysoką wartość odbiorczą, stając się istotnym punktem odniesienia w procesach interpretacji własnych doświadczeń i rozumienia otaczającej rzeczywistości przez młodych widzów. Dla generacji wychowanych w warunkach cyfrowej konwergencji – wrażliwych na kwestie zdrowia psychicznego – treści serialowe mogą pełnić rolę edukacyjną, wspierającą, emocjonalnie angażującą, a niekiedy także normotwórczą. Tym samym produkcje te funkcjonują jako współczesne formy komunikacji społecznej, oddziałujące na kształtowanie postaw, przekonań oraz codziennych praktyk życiowych odbiorców.

W szerszym ujęciu kulturowym i społecznym seriale młodzieżowe w epoce platform streamingowych należy postrzegać jako istotne narzędzia współtworzące symboliczny krajobraz pokolenia dorastającego w warunkach przyspieszonych przemian społecznych, narastających kryzysów zdrowia psychicznego oraz wszechobecnej obecności mediów cyfrowych. Ich znaczenie wykracza zatem poza ramy popularnej rozrywki, lokując je w obszarze praktyk medialnych, które realnie wpływają na kształt i dynamikę współczesnych procesów socjalizacji.

Autorce udało się sprawnie i kompleksowo omówić te kwestie. Na szczególną pochwałę zasługuje klarowne, przejrzyste i naukowo dobrze umotywowane określenie celu badawczego, metodologiczna przejrzystość i sprawność w wysnuwaniu wniosków.

Z drugiej strony zabrakło z pewnością pełniejszego i pogłębionego uzasadnienia doboru badanych seriali oraz pozostawianie niektórych pojęć (np. „widz globalny” albo „globalny nastolatek”) i zagadnień (np. neoserial jako nowa forma narracyjna) bez niezbędnych wyjaśnień.

Zabrakło także głębszej i obszerniejszej analizy wniosków z badań, które wieńcząc pracę wyposażyłyby czytelnika w nowy zasób oryginalnej wiedzy i bez poczucia, że pozostawiono mu zadanie skonstruowania własnych wniosków.

4. Kwestie formalne: Styl, forma, język, redakcja

Praca jest językowo i stylistycznie dopracowana. Zdarzają się drobne potknięcia interpunkcyjne (np. wielokrotnie spacja przed kropką) oraz niezwykle rzadkie błędy ortograficzne, które raczej uznać należy za niedopatrzienia redakcyjne (np. małe „o” na początku zdania, str. 69), wreszcie niewielkie niedopatrzienia podczas korekty („Identyfikować z danych charakterem” s. 125). Zasadniczo bardzo dobrze opracowane przypisy nie zostały w kilku miejscach starannie sformatowane. Brakuje w nich także wielokrotnie podania nazwiska tłumacza źródeł obcojęzycznych, nawet jeśli jest nim Autorka dysertacji. Za kontrowersyjne uznać można podawanie jednocześnie tytułów i cytatów kursywą.

5. Ogólna ocena rozprawy

Tematyka pracy dotyczy niezwykle aktualnego zagadnienia „neoseriali”: W literaturze przedmiotu określa się je jako seriale 2.0, post-soap lub drama quality. Charakteryzują się one płynnością, zmiennością oraz przekraczaniem ustalonych granic i tradycyjnych kategorii. Tematyka neoseriału jest jasno zdefiniowana, jednak kluczowa różnica polega na tym, że wymaga on zupełnie odmiennego sposobu odbioru. To wysublimowana forma rozrywki, która angażuje widza, zmusza do koncentracji, współodczuwania i aktywnego uczestnictwa.

Z drugiej strony dysertacja jest w jakimś sensie opisem nowej generacji - członkowie generacji cyfrowych dojrzewają wolniej i później osiągają kluczowe momenty okresu młodzieńczego (takie jak uzyskanie samodzielności wobec rodziców) w porównaniu do wcześniejszych pokoleń. Dotyczy to zarówno przyjemności zarezerwowanych dla dorosłych, takich jak seks czy alkohol, jak i obowiązków, np. pracy czy prowadzenia samochodu. Zjawisko to znajduje swoje odzwierciedlenie w ich wyborach dotyczących treści medialnych.

Obydwie perspektywy – neoseriale i generacja cyfrowa – zostały przez Autorkę rozprawy doktorskiej bardzo sprawnie zbadane i opisane, dlatego po dokonaniu analizy prezentowanej rozprawy doktorskiej należy podkreślić, że Autorka wykazała się dobrym warsztatem naukowym. Lektura dysertacji daje podstawę do stwierdzenia, że struktura jest przejrzysta i logiczna, a całość klarownie uporządkowana. Dokonując ogólnej oceny należy odnotować, że prezentowana dysertacja spełnia wszelkie kryteria pracy naukowej. Do jej wyjątkowych atutów należy zaliczyć przede wszystkim fakt, że ma charakter interdyscyplinarny, powstała w oparciu o badania własne oraz wszechstronną literaturę podjętego tematu. Autorka wykazała się przy tym dobrym warsztatem z zakresu nauk społecznych. Fakty eksponują kompetencje badawcze i naukowe Autorki.

W tym miejscu warto podkreślić umiejętne wpisanie się w swoistą linię badaczy podejmujących rzadkie zagadnienia i słabo opisane w literaturze polskojęzycznej, a także otwartość na ewentualne kontynuowanie badań. Warto z całą pewnością zaplanować publikację prezentowanej dysertacji – najlepiej w całości. Może ona stanowić przydatny materiał do pracy dla dalszych badaczy, zarówno w przestrzeni nauk o komunikacji społecznej i mediach, jak i dla badaczy z różnych dyscyplin naukowych.

5. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi bardzo wartościowe i ciekawe studium naukowe oraz dostarcza wielu materiałów i treści do dalszych badań, zwłaszcza z zakresu komunikacji społecznej, ale także z zakresu nauk o mediach – szczególnie mediów społecznościowych. Biorąc zatem pod uwagę ocenę naukową, merytoryczną i formalną dysertację Pani Marii Rzepeckiej należy uznać za dojrzałą. Autorka rozprawy wykazała się umiejętnością prowadzenia badań oraz pisania tekstów naukowych. Zaprezentowała wysoki poziom wiedzy w zakresie nauk o komunikacji społecznej i mediach. **Wnioskuje zatem o dopuszczenie Doktorantki Pani Marii Rzepeckiej do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora.** Ponadto, wnioskuję również o jej wydanie w całości w postaci książki.